Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада

"ЗАТВЕРДЖУЮ"
Директор ННІ філософії,
культурології, політології
Іван КАРПЕНКО

"24" червня 2026 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ФІЛОСОФІЯ

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

галузь знань С «Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини»
(шифр і назва)

спеціальність С5 Соціологія
(шифр і назва)

освітня програма «Соціологія комунікацій, реклами та зв'язків з громадськістю»
(шифр і назва)

спеціалізація _____
(шифр і назва)

вид дисципліни Обов'язкова
(обов'язкова / за вибором)

факультет (навчально науковий інститут)

ННІ соціології та медіакомунікацій

2026 / 2027 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою ННІ філософії, культурології, політології

«24» червня 2026 року, протокол № 9

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: (вказати авторів, їхні наукові ступені, вчені звання та посади) Толстов І. В., кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада

Програму схвалено на засіданні кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада

Протокол від «23» червня 2026 року № 22

Завідувач кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада

Тетяна ПОДОЛЬСЬКА
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньої (професійної/наукової) програми (керівником проектної групи) «Соціологія комунікацій, реклами та зв‘язків з громадськістю»

Гарант освітньої (професійної/наукової) програми (керівник проектної групи)

(підпис) Ірина СОЛДАТЕНКО

Програму погоджено з науково-методичною комісією ННІ соціології та медіакомунікацій

Протокол № 1 від 26 серпня 2026 року

Голова науково-методичної комісії
ННІ соціології та медіакомунікацій

(підпис) Юлія СОРОКА
(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Філософія» складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки

Перший (баклаврський) (назва рівня вищої освіти)

спеціальності С5 Соціологія

спеціалізації

---

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Формування в майбутніх фахівців засад наукового пізнання, критичного мислення, здатність до набуття нових знань і вмінь, організовувати свою діяльність автономно і в команді. Ознайомлення студентів з актуальними філософськими проблемами та шляхами їх розв'язання; створення теоретичного підґрунтя для їхньої свідомої світоглядної орієнтації, соціальної активності й відповідальності. Сприяти формуванню загальнолюдських моральних норм та цінностей, поваги до різноманіття та міжкультурності; комунікабельностість, креативність, толерантність, здатність до системного мислення та самовдосконалення.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

Задля досягнення відповідних компетентностей у ході курсу розглядатимуться головні філософські проблеми, умови виникнення, зміст та трансформацію основних філософських концептів і проблем; аналізуватимуться основні філософські тексти, що висвітлюють головні світоглядні питання.

1.3. Кількість кредитів 3

1.4. Загальна кількість годин 90

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Обов'язкова	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й	2-й
Семестр	
4-й	4-й
Лекції	
32 год.	6 год.
Практичні, семінарські заняття	
16 год.	4 год.
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота	
42 год.	80 год.
Індивідуальні завдання	
год.	

1.6. Перелік компетентностей, що формує дана дисципліна для

ІК Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері соціології, що передбачають застосування основних соціологічних теорій і методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов.

ЗК 01 Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК 04 Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 06 Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК 08 Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 13 Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь яких інших проявів недоброчесності.

ЗК 14 Дослідницька компетентність випускника університету як результат науковості змісту й технологій підготовки здобувача вищої освіти, націленості його на пошукову/дослідну діяльність.

ФК 03 Здатність аналізувати соціальні зміни, що відбуваються в Україні та світі в цілому.

1.7. Пререквізити:

Не предбачено

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. «Філософія, її призначення та зміст»

Проблема визначення філософії. Філософія як проблема для самої себе. Можливі відповіді на питання «що таке філософія». Філософія як стиль життя. Навіщо потрібна філософія? Місце філософії у колі університетських наук. Визначення світогляду. Історичні типи світогляду. Філософія між релігією та наукою (Б. Рассел). Специфіка філософії.

Тема 2. Антична філософія: філософські погляди досократиків

Особливості розвиту античної філософії. Філософія мілетської школи і Геракліта. Філософія елейської школи. Буття як найпростіший, найбільш загальний та найскладніший концепт у філософії. Філософія піфагорійського союзу. Античний плюралізм.

Тема 3. Релятивізм софістів. Етичний раціоналізм Сократа.

Роль софістів в античній культурі. Проблема пізнаваності світу та істина. Агностицизм і скептицизм. Чи існує дещо? Чи можливо дещо пізнати?. Людина – міра всіх речей. Сократ як шукач істини. Етика Сократа.

Тема 4. Філософське вчення Платона

Філософське вчення Платона про ідеї як істинне буття. Буття та суще. Буття та мислення. Буття та небуття. Єдине та множинне. Незмінність та рух. Буття як Ейдос. Теорія пізнання Платона. Платонова теорія держави. Основні форми державного правління та їхні особливості.

Тема 5. Філософія Аристотеля

Критика Аристотелем теорії ідей Платона. Вчення Аристотеля про душу та його гносеологія. Логіка Аристотеля. Етичні та соціально-політичні погляди Аристотеля.

Тема 6. Неоплатонізм та середньовічна філософія

Неоплптанізм – світоглядний підсумок античного світу. Загальна характеристика філософії середніх віків. Патристика та схоластика

Тема 7. Філософія Відродження

Основні проблеми філософії Ренесансу і представники. Гуманізм. Реформація. Натурфілософія. Соціальні теорії.

Тема 8. Філософія Нового часу

Загальна характеристика філософії Нового часу. Англійський матеріалізм XVII ст. (Ф. Бекон, Т. Гоббс, Дж. Локк). Раціоналізм європейської філософії XVII ст. (Р. Декарт, Б. Спіноза, Г. Ляйбніц). Просвітництво XIII ст.

Тема 9. Професійна філософія Києво-Могилянської академії. Філософія Г. Сковороди.

Професійна філософія Києво-Могилянської академії (І. Гізель, С. Яворський, Ф. Прокопович, та ін). Вчення Г. Сковороди про дві натури та три світи. Роль серця в житті людини за Г. Сковородою. Концепція «спорідненої праці» у філософії Г. Сковороди. Г. Сковорода про «нерівну рівність» та людське «щастя».

Тема 10. Німецька класична філософія. Система трансцендентального ідеалізму І. Канта

Історичні умови виникнення німецької класичної філософії. Докритичний період у творчості І. Канта. Основні ідеї теорії пізнання І. Канта. Етика І. Канта. Вчення про категоричний імператив. Естетика І. Канта.

Тема 11. Діалектична логіка Г. Гегеля та філософське вчення К. Маркса

Система об`єктивного ідеалізму Гегеля. Діалектика як теорія розвитку у філософії Гегеля. Матеріалістичне розуміння історії квінтесенція ф-фії Маркса**.** Марксова інтерпретація проблеми відчуження та соціально-політичні висновки з неї.

Тема 12. «Філософія життя» та екзистенціалізм

Етичне вчення А. Шопенгауера. Етика Ф. Ніцше. Вчення про «надлюдину». Проблема сущого і буття у філософії М. Гайдеггера. Теорія емоцій Ж.-П. Сартра. Вчення А. Камю про абсурд.

Тема 13. Позитивізм і філософія американського прагматизму

Основні теорії та представники філософії позитивізму. Прагматизм. Сучасна західна філософія науки.

Тема 14. Українська філософія XIX-XX століття

Філософія українського романтизму (Кирило-Мефодіївське товариство, кордоцентризм П. Юркевича, філософія мови О. Потебні)**.** Філософія української національної ідеї (М Драгоманов, І. Франко, Д. Донцов, М Міхновський, Д. Чижевський)**.** Вчення В. Вернадського про ноосферу.

Тема 15. Філософська антропологія

Людина як єдина проблема філософії. Виміри людського буття. Біологічне і соціальне в людині. Дуалізм душі та тіла. Сенс людського існування. Проблема свободи людини у філософії. «Позитивна» і «негативна» свободи. Свобода і відповідальність. Втеча від свободи. Формальна і дійсна свобода. Людська гідність як засадничий принцип сталого розвитку. Психічне та ментальне здоров'я як філософська проблема: автономія, цілісність, екзистенційна рівновага та вплив сучасних стресорів. Ментальне благополуччя у контексті свободи, відповідальності та самореалізації особи. Людина як суб'єкт сталого розвитку та носій екологічної свідомості.

Тема 16. ***Соціальна філософія та філософія історії. Історичність людського буття***

Що таке соціальне? Основні характеристики соціуму. Різні форми суспільного життя. Комунікація (К. Ясперс, Ю. Габермас). Екзистенційна комунікація та трансценденція. Можливості комунікативної дії в сучасному суспільстві. Суспільство споживання. Історичні форми та розвиток суспільств. Формаційний підхід і хвильова теорія (К. Маркс – Е. Тоффлер). Проблема кінця історії, постісторії та оновлення історії. Кінець Історії та множинність історій (М. Фуко). Від «кінця історії» до «поновлення історії» (Д.Белл, Ф. Фукуяма). Сталий розвиток як соціально-філософська парадигма XXI століття: етичні, політичні та цивілізаційні аспекти 17 ЦСР. Соціальна справедливість, мир і сильні інституції як основи стійких суспільств (ЦСР 16). Екологічна відповідальність і трансформація історичного процесу під впливом кліматичної кризи та технологічних змін.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і	Кількість годин

тем	денна форма	заочна форма

	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд	с. р.		л	п	лаб	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1.												
Тема 1. Філософія, її призначення та зміст	7	2	2			3	5	2				
Тема 2. Антична філософія: філософські погляди досократиків	2	2					5					5
Тема 3. Релятивізм софістів. Етичний раціоналізм Сократа.	7	2	2			3	5					5
Тема 4. Філософське вчення Платона	5	2				3	5		1			5
Тема 5. Філософія Аристотеля	7	2	2			3	5	1				5
Тема 6. Неоплатонізм та середньовічна філософія	5	2				3	5					5
Тема 7. Філософія Відродження	5	2				3	5					5
Тема 8. Філософія Нового часу	7	2	2			3	5		1			5
Разом за розділом 1	**45**	**16**	**8**			**21**	**42**	**3**	**2**			**40**
Тема 9. Професійна філософія Києво-Могилянської академії. Філософія Г. Сковороди.	7	2	2			3	9	1				5

Тема 10. Німецька класична філософія. Система трансцендентального ідеалізму І. Канта	7	2	2			3	5					5
Тема 11. Діалектична логіка Г. Гегеля та	5	2				3	5		1			5
філософське вчення К. Маркса												
Тема 12. «Філософія життя» та екзистенціалізм	7	2	2			3	5					5
Тема 13. Позитивізм і філософія американського прагматизму	3	2				1	5		1			5
Тема 14. Українська філософія XIX-XX століття	4	2				2	5					5
Тема 15. Філософська антропологія	5	2				3	5					5
Тема 16. Соціальна філософія та філософія історії. Історичність людського буття	7	2	2			3	9	1				5
Разом за розділом 2	**45**	**16**	**8**			**21**	**48**	**2**	**4**			**40**
Усього годин	**90**	**32**	**16**			**42**	**90**	**6**	**4**			**80**

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять для денної форми навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Філософія, її призначення та зміст	2
2	Релятивізм софістів. Етичний раціоналізм Сократа.	2
3	Філософія Аристотеля	2

4	Філософія Нового часу	2
5	Професійна філософія Києво-Могилянської академії. Філософія Г. Сковороди.	2
6	Німецька класична філософія. Система трансцендентального ідеалізму І. Канта	2
7	«Філософія життя» та екзистенціалізм	2
8	Соціальна філософія та філософія історії. Історичність людського буття	2

5. Завдання для самостійної робота

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Відповідно до кожної теми: опрацювання літератури, конспект лекції, відповіді на контрольні питання	16
2	Читання й аналізування текстів	10
3	Підготовка і написання контрольної роботи	8
4	Підготовка індивідуального завдання	4
5	Підготовка до екзамену: опрацювання питань до підсумкового контролю	4
	Разом	42

6. Індивідуальні завдання

Як індивідуальні завдання передбачається підготовка контрольних робіт у формі **есе** (для денної форми) або **реферату** (для заочної форми). Студент обирає одну з актуальних тем, які інтегрують філософські концепції з соціологічною проблематикою та сучасними теоріями:

1. Концепція комунікативної раціональності (Ю. Габермас).
2. «Соціальний симптом» та ідеологія в психоаналізі Ж. Лакана.
3. Філософські дискурси модерну, постмодерну і метамодерну: порівняльний аналіз.
4. Віртуальна реальність і мережеві комунікації
5. Проблема біовлади в сучасному світі.
6. Сучасне суспільство ризику (У. Бек).
7. Проблема свободи і відповідальності: «Втеча від свободи» (Е. Фромм).
8. Гендерна проблема в філософії.

Вимоги до оформлення: обсяг 5–8 сторінок. Робота повинна містити власне розуміння поставлених питань і посилання на не менше 5 джерел.

7. Методи навчання

Загальний метод навчання – проблемно-орієнтований. Перевага надається активним (проєктним, інтерактивним, інформаційно-комп’ютерним) формам навчання з наголосом на практичному компоненті. Для врахування різних рівнів підготовки використовуються:

Лекції-дискусії: Ініціювання обговорень, щоб залучити студентів з різними базовими знаннями.

Аналіз кейсів (для соціологів): Розгляд філософських ідей у контексті сучасних соціальних явищ (наприклад, філософія споживання, комунікативна дія).

Робота з першоджерелами: Обов'язкове читання та коментування фрагментів ключових філософських текстів (особливо важливе для поглиблення розуміння).

8. Методи контролю

Контроль поділяється на поточний, тематичний та підсумковий. Поточний контроль (аудиторна робота):

1. Активність на семінарських заняттях: Оцінювання виступів, участі у дискусіях, коментарів, постановки питань.
2. Тематичне опитування: Усне або письмове опитування з ключових понять та теорій.
3. Виконання контрольних робіт/есе: Оцінювання письмових відповідей на проблемні питання.

Підсумковий контроль:

1. Модульне тестування (2 модулі): Перевірка засвоєння теоретичного матеріалу (40 балів за кожен тест).
2. Підсумкова оцінка: розрахунок середнього арифметичного балів за два модулі.

9. Схема нарахування балів

Дисципліна складається з двох модулів. Максимальна сума балів за курс – 200 (100 балів за кожен модуль). Підсумкова оцінка (за 100-бальною шкалою) є середнім арифметичним балів двох модулів.

Структура оцінювання (за кожен модуль, максимум 100 балів)

Вид навчальної діяльності	Кількість балів
Поточний контроль	**(Аудиторна та СР) 60 балів**
Робота на лекціях та семінарах (Т1–Т8 або Т9–Т16) (участь у дискусіях, доповіді, активність).	40 балів
Контрольна робота / Есе (1 робота за модуль).	20 балів
Фінальне модульне тестування	**40 балів**
Модульний тест №1 (Т1–Т8) або Модульний тест №2 (Т9–Т16).	40 балів
Разом за модуль	**100 балів**

Деталізація поточного контролю (60 балів за модуль):

Активність	Критерії оцінювання (за модуль)	Макс. балів
Семінарські заняття (4 заняття)	Виступ з доповіддю – до 5 балів. Участь у дискусії, питання/відповіді – до 5 балів за активну участь.	40 балів
Контрольна робота (Есе/Реферат)	Якість аналізу, аргументація, наявність власних висновків, грамотність.	20 балів
Разом		**60 балів**

Критерії оцінювання модульного тестування (40 балів за модуль):

Модульне тестування включає 40 питань (або 2 відкриті питання, оцінені по 20 балів кожне), що охоплюють матеріал відповідного модуля.

Рівень знань	Бали	Опис (Згідно критеріїв)
Високий	36-40	Глибоке знання змісту, філософський аналіз проблеми, співставлення різних підходів, логічна і послідовна відповідь.
Достатній	28-35	Знання змісту питання, аргументований виклад, але можливі неточності, власні висновки не завжди обґрунтовані.
Задовільний	20-27	Певне знання змісту, висвітлення фрагментарне, відповідь недостатньо послідовна.
Незадовільний	0-19	Відповідь відсутня або не відповідає змісту питання.

Шкала оцінювання (Конвертація середнього балу)
загальна сума балів (середнє арифметичне Модуля 1 та Модуля 2): Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
0-49	незадовільно	не зараховано

Під час вивчення навчальної дисципліни використання технологій штучного інтелекту (ШІ) здійснюється відповідно до Політики використання технологій штучного інтелекту Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

У межах дисципліни застосовуються такі моделі використання ШІ:

1. Модель «ШІ заборонено».

Використання технологій штучного інтелекту не допускається під час виконання контрольних заходів, спрямованих на перевірку індивідуальних знань і сформованості компетентностей здобувача освіти, зокрема: усного опитування, модульних контрольних робіт, екзамену (заліку), якщо інше не визначено викладачем, інших видів оцінювання, для яких викладачем встановлено обмеження щодо використання ШІ.

2. Модель «ШІ як асистент».

Під час підготовки до практичних занять, виконання індивідуальних завдань, рефератів, аналітичних оглядів та інших письмових робіт дозволяється використання ШІ для: пошуку та систематизації інформації, добору та первинного аналізу наукових джерел, пояснення складних понять, удосконалення структури тексту, перевірки граматики, стилю та оформлення, генерації ідей, плану роботи або прикладів. Фінальний текст роботи, висновки, аналіз, інтерпретація результатів та прийняті рішення повинні бути самостійно підготовлені здобувачем освіти.

3. Модель «ШІ як інструмент».

Для окремих лабораторних, практичних, проєктних або дослідницьких робіт використання технологій штучного інтелекту може бути обов'язковою складовою виконання завдання. У таких випадках здобувачі освіти можуть використовувати генеративні моделі ШІ для: аналізу та підготовки даних, генерації, аналізу й оптимізації програмного коду, порівняння результатів роботи різних моделей ШІ, створення візуалізацій, схем або зображень, аналізу великих масивів даних. проведення експериментів із застосуванням сучасних інструментів штучного інтелекту.

Усі результати, отримані за допомогою ШІ, підлягають критичному аналізу, перевірці та доопрацюванню здобувачем освіти.

Декларування використання ШІ.

У разі використання технологій штучного інтелекту здобувач освіти зобов'язаний зазначити: назву сервісу або моделі ШІ; дату використання; характер допомоги (генерація ідей, пошук інформації, аналіз даних, генерація коду, редагування тексту тощо).

За вимогою викладача здобувач освіти повинен надати використані запити (prompts) або пояснити спосіб використання інструментів ШІ.

Недекларованe використання технологій штучного інтелекту або подання згенерованого ШІ матеріалу як власного результату навчальної діяльності розглядається як порушення принципів академічної доброчесності відповідно до внутрішніх нормативних документів Університету.

10. Рекомендована література Основна література

1. Андрущенко, В. П. (2000). Історія соціальної філософії. Західноєвропейський контекст. Київ: Тандем. 432 с.
2. Єрмоленко, А. М. (1999). Комунікативна практична філософія: підручник. Київ: Лібра. 488 с.
3. Киричок, О. Б. (2010). Філософія: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Полтава: РВВ ПДАА. 347 с.
4. Кривуля, О. М. (2010). Філософія: навчальний посібник. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна. 216 с.
5. Петрушов, В. М., Толстов, І. В. (2013). Філософія: нормативний курс: навч. посібник. Харків: УкрДАЗТ. 250 с.
6. Попович, М. В. (2011). Бути людиною. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія». 248 с.

7. Рассел, Б. (1995). Історія західної філософії. (Ю. Лісняк, П. Таращук, Пер. з англ.). Київ: Основи. 760 с.

8. Філософська думка від античності до сьогодення. (2006). (М. В. Попович, Ред.). Харків: Прапор. 768 с.

9. Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення). (2009). (Л. В. Губерський, Ред.). Київ: Знання. 623 с.

Допоміжна література

1. Адо, П. (2016). Покривало Ізіди. Нарис історії ідеї Природи. (Пер. з франц.). Київ: Новий Акрополь. 300 с.

2. Адо, П. (2014). Що таке антична філософія? (С. Л. Йосипенко, Пер. з франц.). Київ: Новий Акрополь. 320 с.

3. Арендт, Г. (1999). Становище людини. Львів: Літопис. 464 с.

4. Арістотель. (2022). Метафизіка. Київ: Темпора. 456 с.

5. Бодріяр, Ж. (2004). Симулякри і симуляція. Київ. 232 с.

6. Гегель, Г. В. Ф. (2004). Феноменологія духу. Київ: Основи. 568 с.

7. Гуссерль, Е. (2002). Криза європейських наук і трансцендентальна феноменологія. Вступ до феноменологічної філософії. Філософська думка, (3), 134–149.

8. Гуссерль, Е. (1996). Криза європейського людства і філософія. (Е. Причепій, Пер.). У Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями (с. 61–94). Київ: Ваклер.

9. Ґадамер, Г.-Ґ. (2000). Істина і метод. Т. 1: Герменевтика І: Основи філософської герменевтики. Київ: Юніверс. 464 с.

10. Декарт, Р. Міркування про метод. Уривки. [Електронний ресурс]. URL: https://www.management.com.ua/vision/vis017.html (дата звернення: 27.11.2025).

11. Дельоз, Ж., Гваттарі, Ф. (1996). Капіталізм і шизофренія : Анти-Едіп. Київ. 400 с.

12. Камю, А. (1997). Бунтівна людина. У *Вибрані твори у трьох томах* (Т. 3, с. 448–624). (О. Жупанський, Пер.). Харків: Фоліо. 624 с. (Весь том 3).

13. Кант, І. (2000). Критика чистого розуму. (І. Бурковський, Пер. з нім.). Київ: Юніверс. 504 с.

14. Кастельс, М. (2007). Інтернет-ґалактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства. Київ: Ваклер. 392 с.

15. Платон. (2018). Бенкет. (У. Головач, Пер. з давньогр.). Львів. 192 с.

16. Попович, М. (2018). Філософія свободи. Харків: Фоліо. 476 с.

17. Поппер, К. (1994). Відкрите суспільство та його вороги. Т. І. У полоні Платонових чарів. (Олександр Коваленко, Пер. з англ.). Київ: Основи. 446 с.

18. Поппер, К. (1994). Злиденність історицизму. (В. Лісовий, Пер. з англ.). Київ: Абрис. 204 с.

19. Поппер, К. Логіка наукового відкриття. Огляд деяких фундаментальних проблем. [Електронний ресурс]. URL: https://journal.kdpu.edu.ua/apd/article/view/4462/4201 (дата звернення: 27.11.2025).

20. Свендсен, Л. Фр. Г. (2016). Філософія свободи. (Пер. з норвезьк.). Львів: Видавництво Анетти Антоненко; Київ: НікаЦентр. 208 с.

21. Сіґман, М. (2019). Таємне життя розуму : як ми мислимо, відчуваємо й вирішуємо. (Ю. Костюк, Пер. з англ.). Харків: Віват. 368 с.

22. Філософія сьогодні. Розмови з У. Беком, Г.-Ґ. Ґадамером, Ю. Габермасом, Г. Йонасом, О. Гьофе, В. Гьосле, Р. Рорті та ін. (2003). (У. Бьом, Ред.; А. Богачова, Пер. з нім.). Київ: Альтерпрес. 368 с.

23. Фройд, З. (2021). Невпокій в культурі. (Ю. Прохасько, Пер. з німецьк.). Київ: Апріорі. 160 с.

24. Фройд, З. (2019). Тотем і табу. (В. Чайковський, Пер.). Харків: Фоліо. 250 с.

25. Фромм, Е. (2019). Втеча від свободи. (М. Яковлєв, Пер. з англ.). Харків: КСД. 288 с.

26. Фромм, Е. (2010). Мати чи бути? (О. Михайлов, А. Буряк, Пер. з нім.). Київ: Український письменник. 256 с.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Сайт журналу «Філософська думка»: http://journal.philosophy.ua/news
2. Гугл академія: https://scholar.google.com/?hl=ru
3. Авторський курс Івана Толстова «філософська пропедевтика»: https://www.youtube.com/playlist?list=PLDbiaVSCMGmWnQ77s7Ra3pch9-kgGT8me